

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

ЛАЗЕБНИЙ АНАТОЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.98:343.34(477)

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Ірпінь – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу та криміналістики Університету державної фіскальної служби України

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Бахін Володимир Петрович,

Університет державної фіскальної служби України,

професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

заслужений юрист України

Мотлях Олександр Іванович,

Національна академія внутрішніх справ,

провідний науковий співробітник наукової

лабораторії з проблем досудового розслідування

навчально-наукового інституту № 1

кандидат юридичних наук, доцент

Соколова Яна Анатоліївна,

Національна академія прокуратури України,

старший викладач відділу підготовки прокурорів

з нагляду за додержанням законів органами,

які проводять досудове розслідування

Захист відбудеться «31» травня 2016 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 27.855.03 у Університеті державної фіскальної служби України за адресою: 08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Університету державної фіскальної служби України за адресою: 08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

Автореферат розісланий «29» квітня 2016 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Омельчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблеми, пов'язані з дослідженням методики розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку, набувають все більшої актуальності. Правовий нігілізм, низький рівень виховання значної частини населення нашої держави, відсутність загальноприйнятих моральних установок призводять до зростання кількості таких кримінальних правопорушень.

Суспільна небезпека кримінальних правопорушень проти громадського порядку полягає в тому, що вони посягають на нормальні умови життя людей у різних сферах суспільно корисної діяльності, спокійний відпочинок та дотримання правил поведінки у житті та побуті. Крім того, завдають шкоди громадянам, їх здоров'ю, власності, навколишньому середовищу тощо.

Окремі кримінальні правопорушення цієї категорії характеризуються також складністю їх розслідування, оскільки мають масовий характер як стосовно осіб, які їх вчиняють, так і стосовно кількості потерпілих, залишених слідів. До них належать такі, як групове порушення громадського порядку, масові заворушення, заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, хуліганство тощо.

Останні роки в Україні динаміка кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності була такою: у 2012 р. обліковано 12 707 кримінальних правопорушень, зокрема 7 159 хуліганств; у 2013 р. – 10 949, зокрема 6 315 хуліганств, 6 групових порушень громадського порядку, 5 масових заворушень та 5 закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку; у 2014 р. – 9 555, зокрема 4 962 хуліганств, 38 групових порушень громадського порядку, 148 масових заворушень та 10 закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку; у 2015 р. – 8 591, зокрема 4 120 хуліганств, 22 групових порушень громадського порядку, 24 масових заворушень та 5 закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку; за січень 2016 року – відповідно 787 кримінальних правопорушень, зокрема 484 хуліганства, 3 групових порушень громадського порядку, 1 масове заворушення¹.

Такі обставини свідчать про необхідність проведення наукового дослідження методик розслідування вказаних категорій кримінальних правопорушень для ефективного їх впровадження у практичну діяльність правоохоронних органів щодо протидії та боротьби з ними.

Значний вплив на діяльність правоохоронних органів, як і на всі сторони суспільного життя, має науково-технічний прогрес. Правовий аспект науково-технічного прогресу довгий час вчені-юристи поглиблено не вивчали і тому він залишався певною мірою не достатньо дослідженим. Наслідком цього стали значні прогалини в діючій законодавчій регламентації використання правоохоронними органами досягнень природничих, технічних та інших наук у вітчизняному праві.

¹ За даними Єдиного звіту кримінальних правопорушень у звітних періодах: Форма № 1, затверджена наказом Генерального прокурора України від 23 жовтня 2012 року № 100 за погодженням з Держстатом України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

У кримінальному процесуальному праві, криміналістиці постійно були спроби удосконалити наявні (участь спеціаліста, експерта) та розробити нові (консультативна діяльність спеціаліста) форми використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень взагалі і вчинених проти громадського порядку зокрема.

Загальні теоретичні аспекти використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень розглядалися в працях Л. Е. Ароцкера, В. Д. Арсенєва, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, Т. В. Будко, В. К. Весельського, А. І. Вінберга, Г. Л. Грановського, І. В. Грицюка, В. Г. Заблоцького, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, Н. А. Краснікової, І. Ф. Крилова, В. Я. Колдіна, В. В. Лисенка, В. К. Лисиченка, І. Т. Луцюка, В. Н. Махова, Є. Б. Мельникової, С. П. Мітрічева, Г. Є. Морозова, О. І. Мотляха, В. В. Назарова, Л. В. Омельчук, М. Я. Сегая, Н. А. Селіванова, Я. А. Соколової, В. В. Топчія, П. В. Цимбала, Ю. М. Черноус та інших.

Серед українських науковців кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень були предметом дисертаційних досліджень В. І. Дячука (Використання спеціальних знань при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод. – К., 2010), А. В. Мировської (Використання спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва. – Ірпінь, 2012), П. Ю. Кравчука (Використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв. – Ірпінь, 2015) та інших.

Проблемі розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку були присвячені вітчизняні кандидатські дисертації: П. В. Шалдирван (Методика розслідування масових заворушень. – К., 2005), Л. С. Філіппова (Розслідування кримінально-правових проявів вандалізму. – К., 2008), М. М. Єфімов (Криміналістична характеристика та особливості розслідування хуліганства. – Дніпропетровськ, 2015) та інших.

Проте, питання правового забезпечення використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні не тільки не вичерпані, але і потребують подальшого удосконалення і розробки. Зокрема, теоретичного аналізу потребують поняття спеціальних знань та форми їх використання в сучасних умовах, коли на території України досить поширеними стали кримінальні правопорушення, що посягають на громадський порядок; система процесуальних гарантій учасників кримінальних процесуальних відносин (потерпілого, спеціаліста, експерта та ін.), у зв'язку із застосуванням науково-технічних досягнень.

Викладене свідчить про актуальність обраної теми для дослідження, обумовлює його структуру, зміст, підтверджує науково-теоретичну і практичну значимість роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до п. 2.2 та п. 5.3.4 Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007 (у редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012); Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених постановою загальних зборів НАПрН України від 24 вересня 2010 р.

№ 14–10 (зі змінами, внесеними постановою загальних зборів від 5 березня 2012 р. № 4–12); ґрунтується на положеннях Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. №1209-р.; на основі Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» від 15 лютого 2008 р. та відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008. Наукова праця підготовлена відповідно до тематики наукового дослідження кафедри кримінального процесу та криміналістики Національного університету державної податкової служби України «Удосконалення кримінального провадження в Україні (кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти)», державний реєстраційний номер 0115U002808.

Тема дисертаційного дослідження затверджена рішенням вченої ради Національного університету державної податкової служби України від 27 лютого 2014 року, протокол № 6, уточнена 28 січня 2016 року, протокол № 1, та включена до планів науково-дослідних робіт навчального закладу.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є комплексне обґрунтування основних положень використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку та рекомендації щодо їх застосування у практичній діяльності працівниками правоохоронних органів.

Для досягнення цієї мети визначені такі основні *задачі*:

- розкрити генезис та еволюцію наукової думки і законодавства щодо сутності поняття «використання спеціальних знань» у кримінальному судочинстві України;
- конкретизувати сутність і значення основних засад використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку;
- дослідити регламентацію використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку;
- сформулювати основні форми використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку;
- визначити умови правомірності використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку;
- на основі аналізу окремих слідчих (розшукових) дій визначити доцільність та умови участі в них спеціаліста й експерта під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку;
- розкрити зміст поняття та конкретизувати роль експертизи під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку;
- з урахуванням досвіду окремих зарубіжних країн романо-германської правової сім'ї щодо специфіки використання спеціальних знань сформулювати пропозиції щодо ефективної боротьби та протидії кримінальним правопорушенням проти громадського порядку.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних

правопорушень проти громадського порядку.

Предмет дослідження – використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових та спеціально наукових методів і підходів, що у їх взаємозв'язку і взаємозалежності забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмета. З урахуванням специфіки теми, мети і задач дослідження використано такі методи: *історико-правовий метод* – при розкритті генезису поняття «спеціальні знання» у кримінальному судочинстві (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий метод* – при характеристиці особливостей законодавчого регулювання використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку (підрозділ 1.2, 2.1, 3.1); *догматичний метод* – при тлумаченні категорій і дефініцій, уточненні понятійно-категоріального апарату дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 3.1, 3.2); *формально-логічні методи* – при розробці пропозицій щодо вдосконалення законодавства (підрозділи 2.2, 2.3); *діалектичний метод* – при вивченні поставлених питань у динаміці, що дозволило виявити їх взаємозв'язки (підрозділи 2.3, 3.3); *моделювання* – при розробленні криміналістичних рекомендацій щодо використання спеціальних знань учасниками кримінального процесу під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій (підрозділ 3.1) *статистичний* – при аналізі даних статистичної звітності (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *соціологічний* – для вивчення поглядів науковців і практичних працівників з проблеми дисертаційного дослідження (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять результати опитування 183 слідчих органів внутрішніх справ (Національної поліції) Київської, Сумської, Житомирської, Чернігівської, Хмельницької, Одеської областей та м. Києва у період з 2013 до 2015 рр.; узагальнені дані вивчених матеріалів 154 кримінальних проваджень (справ), розпочатих (порушених) за фактами вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 293-296 КК України, що перебували в провадженні слідчих органів Київської, Черкаської, Хмельницької, Волинської, Рівненської, Одеської областей та м. Києва протягом 2012–2015 рр.; офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає як у постановці проблеми, так і в способі її вирішення. За характером та змістом дисертація є одним із перших в Україні комплексним науковим монографічним дослідженням використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку, що ґрунтується на кримінальному процесуальному законодавстві України.

Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну і визначають внесок автора у розроблення зазначеної проблематики, є такі положення і висновки:

вперше:

– запропоновано доповнити статтю 241 КПК України пунктом 4, в якому визначити перелік осіб, яких можна примусово залучити до проведення експертного дослідження, зокрема, крім підозрюваного (обвинуваченого), доведено доцільність

включення до цього переліку потерпілого та свідка, у разі добровільної їх відмови від участі в експертному дослідженні, за умови, якщо це позитивно вплине на результати розслідування, судового розгляду, а також постановлення обґрунтованого та справедливого вироку;

- обґрунтовано доцільність доповнити КПК України статтею 69-1 «Керівник експертної установи», в якій закріпити процесуальний статус такої особи;

- запропоновано доповнити ст. 223 КПК України нормою, яка б передбачала обов'язкову участь спеціаліста при провадженні слідчих (розшукових) дій із застосуванням науково-технічних засобів і способів виявлення, фіксації та вилучення слідів кримінального правопорушення;

удосконалено:

- генезис поняття «використання спеціальних знань» та запропоновано авторське визначення цього терміна;

- з урахуванням чинного законодавства доповнено перелік обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних правопорушеннях проти громадського порядку;

- конкретизовано положення щодо організації участі спеціаліста та експерта при проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку;

дістало подальшого розвитку:

- положення щодо правових засад підготовки, призначення та проведення експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку;

- форми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані наукові результати дисертаційного дослідження впроваджені та можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – для подальшої розробки і вирішення проблем застосування спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку (акт впровадження у науково-дослідну роботу кафедри кримінального процесу та криміналістики Національного університету державної податкової служби України від 26 листопада 2015 року);

- *законотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до КПК України (акт впровадження у законотворчу діяльність Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин Верховної Ради України від 16 лютого 2016 р. № 133-121);

- *навчальному процесі* – при підготовці підручників, навчальних посібників, монографій та розробці курсів лекцій, навчально-методичних матеріалів і проведенні занять за відповідними темами з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес України», «Методика розслідування окремих видів злочинів», спецкурсу «Проблеми досудового розслідування» (акт впровадження у навчальний процес Національного університету державної податкової служби від 15 жовтня 2015 року та акт впровадження у навчальний процес Національної академії внутрішніх справ від 20 жовтня 2015 р.);

– *практичній діяльності* – як рекомендації щодо застосування спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку (акт впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при УМВС України в Хмельницькій області від 12 серпня 2015 року; акт впровадження у практичну діяльність Управління МВС України в Хмельницькій області від 17 червня 2015 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно проведених досліджень.

У науковій статті «Зародження та еволюція експертології в кримінальному судочинстві», підготовленій спільно з П.В. Цимбалом, автором особисто розглянуто витоки виникнення та розвитку інституту експертів у кримінальному судочинстві та запропоновано їх типізацію.

Щодо опублікованих матеріалів науково-практичних конференцій, підготовлених у співавторстві з І.В. Грицюком та Г.П. Власовою «Роль експерта-криміналіста у подоланні протидії розслідуванню злочинів», автором особисто обґрунтовано ефективність участі експерта-криміналіста у подоланні протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, в тому числі проти громадського порядку.

Ідеї та розробки, що належать співавторам, разом з якими були опубліковані наукові праці, у дисертації не використовувалися. Для аргументації окремих положень дисертації було використано наукові праці інших учених, на які зроблено посилання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі кримінального процесу і криміналістики Національного університету державної податкової служби України. Результати дослідження були оприлюднені та доповідалися на 5 науково-практичних конференціях, а саме: II Міжнародна науково-практична конференція «Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, Одеський державний університет внутрішніх справ, 23 квітня 2010 р.), I Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 90-літтю В.К. Лисиченка та 92-літтю І.Я. Фрідмана «Криміналістична наука: витоки, сучасність, перспективи» (м. Ірпінь, Міжрегіональна фінансово-юридична академія, 23 грудня 2011 р.), Міжнародна науково-практична конференція з нагоди 10-річчя Ірпінської фінансово-юридичної академії та 80-річчя з дня народження відомого вченого-криміналіста сучасності, доктора юридичних наук, професора Бахіна Володимира Петровича «Реформування системи кримінальної юстиції в Україні: кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми» (м. Ірпінь, Ірпінська фінансово-юридична академія, 16 листопада 2012 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні держава і право: теорія та практика» (м. Ірпінь, Національний університет державної податкової служби України, 7 грудня 2012 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні» (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 30–31 жовтня 2015 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації відображено в 12 наукових працях, серед яких 7 наукових статей, з яких 5 опубліковано в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом МОН України, 1 – в іноземному фаховому виданні, 1 – в іншому науковому виданні та 5 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації визначається її метою, задачами, відповідає логіці наукового пошуку та вимогам МОН України і композиційно складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють 8 підрозділів, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок, з яких основний текст дисертації – 183 сторінки, 9 додатків на 23 сторінках та списку використаних джерел на 21 сторінках (214 найменування).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, ступінь її наукової розробленості та науково-теоретичну основу; визначено зв'язок праці з науковими програмами, темами, охарактеризовано мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, ступінь її наукового розроблення та науково-теоретичну основу; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію.

Розділ 1 «Загальнонаукові засади використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку» складається з двох підрозділів, присвячених аналізу стану розробленості цієї проблеми, визначенню поняття та сутності використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку.

У підрозділі 1.1 «Поняття, сутність та генеза розвитку використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві України» досліджено генезис виникнення та використання поняття спеціальних знань у кримінальному судочинстві, проаналізовано різні погляди на проблему їх застосування.

Зазначено, що розвиток криміналістики і піднесення її ролі в забезпеченні судочинства дав обґрунтовані підстави у визначення спеціальних знань увести категорію пізнання: ці знання в кримінальному процесі визначаються як знання об'єктивних закономірностей здійснення процедури встановлення (пізнання) обставин розслідуваного протиправного діяння за його наслідками (слідами) певного виду, якщо ця пізнавальна процедура не є очевидною для широкого загалу.

Доведено, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суддя, спеціаліст, експерт повинні мати відповідні спеціальні знання, необхідні кожному з них для виконання своїх процесуальних і пізнавальних функцій. Зауважено, що окремі слідчі можуть мати більш глибокі і різноманітні знання, але це є бажаним, а не обов'язковим фактором. Результати опитування слідчих показали, що 91 % респондентів вважають, що навіть у випадках, коли слідчий володіє спеціальними знаннями, він повинен залучити до участі спеціаліста (експерта) в формі, передбаченій законом.

Зазначено, що у поняття «спеціальні знання» сучасні вчені включають такі вироблені десятиліттями ознаки: а) знання, які вимагають більш чи менш довготривалої і серйозної підготовки, досвіду, можливо – навичок і талантів (їх

необхідно відмежовувати від загальнодоступних, загальнопоширених знань); б) це не можуть бути знання, які потрібні для вирішення питань, що входять у виключну компетенцію органу досудового розслідування чи суду; в) знання, які дозволяють особі, яка ними володіє, застосувати суму відомостей, отриманих рекомендацій, досвіду на практиці, а нерідко їх застосування не можливе без особливого спорядження, певних пристроїв тощо.

Узагальнення наукових поглядів надало можливість визначити, що спеціальні знання – це знання, вміння та навички конкретно визначеної особи, що не є загальнодоступними та загальновідомими, необхідні для вирішення конкретних питань, які входять у виключну компетенцію органів досудового розслідування чи суду для встановлення об'єктивної дійсності у кримінальному провадженні, застосування яких здебільшого потребує додаткових пристроїв та засобів.

У підрозділі 1.2 «Засади використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку» проаналізовано діючі в Україні нормативно-правові акти, в яких визначено засади, на яких базується використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві взагалі та при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку зокрема. Визначено, що доказування є сутністю, стержнем кримінальної процесуальної діяльності і характеризується такими особливостями: 1) під ним розуміється нерозривне поєднання пізнавальної, розумової і практичної, процесуальної діяльності учасників доказування; 2) воно є змістом кримінальної процесуальної діяльності і здійснюється у визначеному КПК України порядку, процесуальній формі; 3) спрямоване на встановлення об'єктивної дійсності в кримінальному процесі шляхом всебічного, повного і об'єктивного дослідження, з'ясування фактичних обставин провадження – предмета доказування; 4) докази виступають процесуальними засобами доказування і фактичною підставою для прийняття усіх процесуальних рішень; 5) обов'язок доказування покладається на службових осіб та державні органи, уповноважені державою здійснювати кримінальне провадження.

Зазначено, що згідно зі статтею 3 Закону України «Про судову експертизу», судово-експертна діяльність здійснюється на підставі засад законності, належності, об'єктивності і повноти дослідження. У цілому наближена до цього система засад застосування спеціальних знань розглядалася в юридичній літературі. З наукової класифікації додатково включено лише засаду дотримання етичних норм при застосуванні спеціальних знань.

Особливу увагу приділено встановленню об'єктивної дійсності, як особливій меті правосуддя. Сформульовано висновок про те, що її ігнорування під час доказування у провадженні потрібно сприймати як ігнорування підвалин гносеології, до недотримання вимоги щодо необхідності з'ясування обставин кримінального правопорушення, що може призвести до постановлення необґрунтованих процесуальних рішень і судових помилок.

Розділ 2 «Загальнотеоретичні питання використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку» складається з трьох підрозділів, присвячених дослідженню правової регламентації використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку, основних форм їх використання, умов правомірності.

У підрозділі 2.1 «Регламентація використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку» на основі аналізу наукових пропозицій учених встановлено, що науковці та практики наголошують на необхідності вдосконалити кримінальне процесуальне законодавство стосовно здійснення судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки.

Аргументовано, що ефективність експертного забезпечення правосуддя України у кримінальному провадженні та його якість залежать від чіткої регламентації норм кримінального процесуального закону з питань призначення і проведення судової експертизи та відповідності цих норм іншим актам законодавства, що регламентує судово-експертну діяльність в Україні. Крім того, виходячи із результатів опитування слідчих відносно оцінки існуючих кримінальних процесуальних норм, які регламентують порядок використання спеціальних знань під час досудового розслідування, 53 % респондентів відповіли, що вони потребують вдосконалення, 15 % вказали на повну перебудову і лише 28 % оцінили їх як задовільні і 4 % – як оптимальні.

Вказано на необхідність внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України, доповнивши статтею 69-1 «Керівник експертної установи» такого змісту: «1. Керівник експертної установи організовує проведення експертизи в експертній установі. 2. Керівник експертної установи уповноважений: 1) визначати експерта, який проводитиме експертизу, а у випадках проведення комісійної чи комплексної експертизи – експертів, які її проводитимуть; 2) відсторонювати експерта від проведення експертизи вмотивованою постановою за ініціативою учасників кримінального провадження або з власної ініціативи з наступним повідомленням слідчого та призначати іншого експерта за наявності підстав для його відводу, передбачених цим Кодексом; 3) ознайомлюватися з матеріалами експертного дослідження на будь-якому етапі проведення експертизи; 4) вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення експертом; 5) здійснювати проведення експертизи, користуючись при цьому повноваженнями експерта; 6) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом».

Зазначено, що незважаючи на різне правове становище опитуваних і режим використання інформації під час досудового розслідування, на відміну від оперативно-розшукової діяльності, робота спеціаліста може бути більш ефективною в безпосередньому контакті зі слідчим, оскільки той володіє великим обсягом інформації по кримінальному провадженню і може надати її при підготовці опитувальників, що призводить до отримання кращих результатів і підвищення якості розслідування кримінальних правопорушень.

Доведено, що вирішення існуючих проблемних питань кримінального процесуального законодавства дозволить значно підвищити ефективність роботи експерта, прискорити строки проведення експертиз, підвищити якість складання висновків експертів та сприятиме функціонуванню потужної системи спеціалізованих експертних установ, інших суб'єктів експертного забезпечення

правосуддя, належному захисту прав і свобод громадян, юридичних осіб у кримінальному провадженні, чим підвищить ефективність досудового розслідування кримінальних проваджень проти громадського порядку.

У підрозділі 2.2 «*Форми використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку*» вказано, що розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку у сучасних умовах зумовлює важливість використання наукових, технічних та інших спеціальних знань і навичок. У процесі розслідування цих кримінальних правопорушень наукові, технічні та інші спеціальні знання і навички можна застосовувати у двох основних формах: пошук і фіксація та призначення і проведення експертиз, кожна з яких передбачає використання знань спеціалістів при здійсненні окремих слідчих (розшукових) дій.

На основі аналізу існуючих норм КПК України визначено способи та особливості отримання доказів шляхом застосування спеціальних знань. Виділено форми використання спеціальних знань, які поділено на три групи. До першої групи належать форми, прямо передбачені законом (проведення судових експертиз, залучення спеціалістів (у тому числі педагогів) до участі в слідчих (розшукових) діях, участь перекладача у кримінальному провадженні). До другої групи необхідно віднести ті форми, про які опосередковано згадано в законі, тобто: ревізію, що призначається на вимогу слідчого та інших уповноважених на це осіб; судово-медичне освідування, передбачене ст. 241 КПК України; медичний огляд для дачі висновку про направлення особи на примусове лікування. Третя група – форми, пов'язані з витребуванням слідчим документів, що містять довідкові та інші відомості, які стосуються провадження, підготовлені з використанням знань спеціалістів, але не заміняючи висновків експертів та інших документів, які складаються у встановленому порядку.

Узагальнення наукових поглядів надало можливість стверджувати, що Кримінальний процесуальний закон визначає дві основні форми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку: процесуальну та непроцесуальну. До процесуальної форми використання спеціальних знань належать: проведення експертиз та участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, а до непроцесуальної – консультативна робота спеціалістів; довідкова діяльність обізнаних осіб тощо. Наголошено, що основна мета непроцесуальної форми діяльності полягає у своєчасному отриманні слідчим від спеціалістів криміналістично значимої інформації, яка б дозволила правильно визначити порядок, час і місце процесуальної дії, підібрати коло учасників, науково-технічні засоби і методи, вибрати тактичні прийоми, правильно зорієнтуватися в обстановці тощо.

Зазначено, що у кримінальних правопорушеннях про масові заворушення, як правило, призначають та проводять такі експертизи: судово-медична, судово-медична речових доказів, судово-фізико-технічна, судово-психіатрична, судово-психологічна, комплексна психолого-психіатрична, криміналістична (плебсологічна) тощо.

Обґрунтовано, що форми використання спеціальних знань не мають прямого доказового значення. До осіб, які надали таку допомогу, слідчий не може пред'явити

будь-яких претензій, що впливають з норм КПК України. Разом з тим зауважено, що в майбутньому окремі види процесуальної допомоги осіб, що володіють спеціальними знаннями, в тому числі проводять доекспертне дослідження, за певних умов, що гарантують їх достовірність, набудуть статус процесуальних форм використання спеціальних знань.

У підрозділі 2.3 «Умови та правомірність застосування спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку» зазначено, що правові проблеми використання знань спеціалістів останні роки набули широкого обговорення серед науковців. Незважаючи на те, що знання спеціалістів використовуються в різних формах, доцільно сформулювати впливаючі із законодавства єдині умови правомірності використання спеціальних знань, вимоги, що висуваються до них, до їхніх дій, зумовлені загальним призначенням спеціалістів – своїми спеціальними знаннями з ініціативи органів досудового розслідування і суду надавати їм допомогу у встановленні об'єктивної дійсності у провадженні.

Визначено, що основні умови правомірності використання спеціальних знань повинні бути розглянуті насамперед з урахуванням вимог таких засад кримінального провадження: законність; публічність; рівність перед законом та судом; забезпечення права на захист; презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; повага до людської гідності; змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; мова, якою здійснюється кримінальне провадження тощо.

З урахуванням чинного законодавства сформульовано таке положення, загальне для всіх експертів: вони, виконуючи завдання слідчого, мають певну самостійність. Експерт самостійно вирішує питання про методи дослідження. Разом з тим суд, виходячи з обставин провадження, в ухвалі про призначення експертизи може вказати на необхідність провести судово-медичну (судово-психіатричну) експертизу з поміщенням обвинуваченого у відповідну медичну установу для стаціонарного спостереження. Аналогічно це питання має вирішуватися і на досудовому розслідуванні.

Розділ 3 «Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку» складається з трьох підрозділів, присвячених визначенню особливостей використання спеціальних знань учасниками кримінального процесу під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку та їх специфіки; врахуванню міжнародного досвіду в питанні удосконалення та їх застосування.

У підрозділі 3.1 «Особливості використання спеціальних знань учасниками кримінального процесу під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку» зазначено, що до об'єктивних причин, які обумовлюють необхідність широкого залучення спеціалістів до участі у розслідуванні кримінальних проваджень, доцільно віднести: підвищення складності слідчих (розшукових) дій у зв'язку з загальним розвитком науки, техніки; значний розвиток криміналістичної техніки; поява нових видів експертиз, заснованих на дослідженні об'єктів, виявлення, фіксація і вилучення яких

пов'язано із застосуванням спеціальних знань і навичок.

Вказано, що критерієм визначення факту наявності спеціальних криміналістичних знань у суб'єктів пошуково-ідентифікаційної діяльності повинен бути рівень сформованості у них техніко-криміналістичних умінь та навичок. У прямій залежності від факту наявності або відсутності таких знань у осіб, які здійснюють досудове розслідування, повинно бути визначення форм і методів реалізації спеціальних криміналістичних знань при проведенні слідчих (розшукових) дій. Це дозволить виключити елементи непрофесіоналізму в ході техніко-криміналістичного пошуку, виявлення, фіксації, вилучення матеріальних слідів кримінального правопорушення та інших речових доказів.

Результати опитування слідчих показали, що самостійне застосування ними техніко-криміналістичних засобів і методів відволікає їх від загального керівництва слідчими (розшуковими) діями і складання їх протоколу. Ускладнення науково-технічних засобів і методів роботи з доказами не дозволяє слідчому оволодіти всіма криміналістичними рекомендаціями, тому необхідно звільнити слідчого (оперативного працівника) від усіх технічних операцій по роботі з доказами, поклавши обов'язок із застосування криміналістичної техніки на спеціаліста-криміналіста. Конкретизуючи слідчі (розшукові) дії, до участі в проведенні яких залучається спеціаліст-криміналіст, результати узагальнення опитування показало такі дані: допит – 12 % опитаних слідчих, пред'явлення особи для впізнання – 9 %, пред'явлення речей для впізнання – 7 %, пред'явлення трупа для впізнання – 17 %, обшук – 15%, огляд приміщення, речей та документів – 29 %, інші – 11 %.

У підрозділі 3.2 «Специфіка використання спеціальних знань експертами під час проведення судових експертиз, пов'язаних із розслідуванням кримінальних правопорушень проти громадського порядку» зазначено, що розкриття і розслідування кримінальних правопорушень являє собою комплекс слідчих (розшукових) дій, що здійснюються в певній послідовності і мають кінцевою метою встановлення осіб, що їх вчинили, доказування їх винуватості та направлення до суду. До таких слідчих (розшукових) дій відноситься і проведення експертизи. Порядок її проведення врегульований кримінальним процесуальним законодавством та відомчими нормативними актами.

Вказано, що суспільна небезпека кримінальних правопорушень проти громадського порядку спричинена тим, що вони спрямовані проти найважливіших, охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин у галузі соціального спілкування. На відміну від інших об'єктів посягання, які завжди розцінюються як протиправні (наприклад, суспільний або державний устрій, життя людини тощо), зазначений об'єкт впливає на ступінь суспільної небезпеки діяння тільки внаслідок безпосереднього спричинення або створення загрози спричинення йому значної шкоди.

При розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку повно і всебічно встановлюються дані про характер і розмір збитку, заподіяного кримінальним правопорушенням, тому що від цього залежить можливість його відшкодування при розгляді провадження в суді. Характер і розмір матеріального збитку визначаються внаслідок допиту свідків, підозрюваних, призначення товарознавчої експертизи.

У підрозділі 3.3 «Міжнародний досвід у питанні удосконалення та застосування спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку» досліджено, що міжнародне співробітництво при розслідуванні кримінальних правопорушень загалом та проти громадської безпеки зокрема відіграє важливу роль, особливо, враховуючи останні негативні ситуації в політичному, державному та суспільному житті нашої країни. Воно насамперед сприяє розвитку експертної діяльності, зростанню ефективності проведення експертно-криміналістичних досліджень, упровадженню системи управління якістю, розширенню використання окремих наукових методів, обміну передовим зарубіжним досвідом експертної практики тощо.

Зазначено, що використання зарубіжного досвіду та постійні ділові контакти з колегами-експертами інших країн є прогресивним чинником зміцнення матеріально-технічної бази експертного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Загалом міжнародний досвід використання та залучення спеціальних знань у процес розслідування сприяє проведенню заходів, спрямованих на продовження розвитку міжнародного співробітництва та підвищення ефективності співпраці України з експертно-криміналістичними підрозділами та інституціями країн Європейського Союзу зокрема та світу загалом.

Визначено, що питання призначення і проведення судової експертизи закріплені в Регламенті Європейського суду з прав людини. Зокрема, ст. 42 Регламенту закріплює порядок збору доказів. За вимогою сторони у справі, або третьої сторони, або з власної ініціативи палата може збирати докази, які, на її думку, зможуть висвітлити обставини справи. Палата може заслухати будь-яку особу як експерта, на будь-якій стадії розгляду направити одного зі своїх членів або інших членів Суду з метою з'ясування обставин і розслідування на місці. Вона може запросити незалежних експертів з метою надання допомоги такої делегації.

Питання використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві визначені й у Статуті Міжнародного кримінального суду (заснований під егідою ООН у 1998 р.), у якому встановлено посади, що передбачають наявність спеціальних знань. Так, прокурор призначає консультантів з досвідом юридичної діяльності зі спеціальних питань, включаючи ті питання, що стосуються сексуального насильства, гендерного насильства чи насильства щодо дітей, але не обмежуючись лише ними.

Аналіз законодавства країн ЄС надав можливість стверджувати, що у світі послідовно реалізуються принципи забезпечення незалежності експерта, орієнтації не на відомчу належність експерта, а на наявність у нього спеціальних знань, необхідних для вирішення завдань правосуддя, забезпечення принципу змагальності експертів, залучених різними сторонами процесу, та інші принципи, які мають вирішальне значення для забезпечення судочинства незалежною, об'єктивною та кваліфікованою експертизою. При цьому наявність інституту приватної експертизи в країнах ЄС є не лише однією з гарантій забезпечення законних прав і свобод громадян та інтересів суспільства, але й дозволяє суттєво зменшити бюджетні витрати на утримання державних спеціалізованих експертних установ.

ВИСНОВКИ

У дисертації сформульовано ряд теоретичних узагальнень та запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо комплексного теоретичного дослідження використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку, на підставі чого отримано нові науково обґрунтовані висновки.

1. На підставі проведеного аналізу наукових поглядів вказано на необхідність чітко відмежувати в функціональному аспекті спеціальні знання як результат професійної підготовки і певну спеціалізовану освіченість окремих людей від передбачених процесуальними законами спеціальних знань, які, маючи за своїм змістом повну тотожність з першими, можна використовувати у точно встановлених законом формах і межах. У процесуальне визначення спеціальних знань обов'язково повинно включатись загальнонаукове їх поняття як обов'язкова змістова основа поняття процесуального, а останнє повинно визначати лише межі і форми особливого використання цих знань у судочинстві та юридично значущі наслідки такого використання.

2. Визначено, що основна гарантія незалежності експерта в кримінальному процесі – це передбачена законом процедура призначення і проведення судової експертизи, а також застосування спеціальних знань в інших формах, що дозволяє об'єктивно, всебічно і повно дослідити відповідний об'єкт і дати при цьому вичерпну відповідь на поставлені питання.

3. Проведене опитування слідчих дало підстави обґрунтовувати необхідність вдосконалити існуючі кримінальні процесуальні норми, які регламентують порядок використання спеціальних знань під час досудового розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку (на це вказали 53 % опитаних). Запропоновано доповнити перелік джерел доказів у кримінальному провадженні показаннями експерта, які не мають у чинному кримінальному процесуальному законодавстві статусу джерела доказів. У зв'язку із цим окремою статтею кримінального процесуального закону у главі «Докази» потрібно визначити правовий статус та порядок дачі показань експертом, отриманих під час його допиту. Цю норму «Показання експерта» запропоновано викласти у такому вигляді: «Показання експерта отримуються під час його допиту особою, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора і суду з метою надання роз'яснень чи доповнень з приводу проведеної ним експертизи або причин повідомлення про неможливість її проведення».

Експерт зобов'язаний з'явитися за викликом слідчого, прокурора і суду для допиту з метою дачі показань. Експерт не може давати показання з приводу експертизи, яка проводилася іншим експертом. Якщо експерт виконував експертизу у складі комісії експертів, то він може давати показання в межах результатів тих досліджень, які він безпосередньо проводив. Не можуть бути доказами повідомлені експертом дані, встановлення яких не потребує використання спеціальних знань у межах його компетенції.

За злісне ухилення від явки до суду, до органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування експерт несе відповідальність

відповідно за ч. 2 ст. 185-3 або ст. 185-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а за дачу завідомо неправдивих показань – за ст. 384 Кримінального кодексу України. Показання експерта фіксуються у протоколі допиту експерта або в журналі судового засідання. Експерт має право викладати письмово відповіді на питання, які ставляться йому під час дачі показань. Якщо роз'яснення і доповнення неможливо отримати під час допиту, призначається нова, додаткова чи повторна експертиза».

4. Виокремлено найбільш поширені форми використання спеціальних знань у кримінальних правопорушеннях проти громадського порядку, що підтверджено результатом узагальнення даних вивчених матеріалів 154 кримінальних проваджень (справ), розпочатих (порушених) за фактами вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 293-296 КК України, зокрема: призначення судових експертиз (34 %); участь спеціаліста у слідчих (розшукових) діях (19 %); перевірка об'єктів за криміналістичними обліками (8 %); попередні дослідження (9 %); безпосереднє використання техніко-криміналістичних засобів слідчим (7 %); допомога спеціаліста у складанні фото таблиць, планів та схем (18 %)

5. Встановлено, що основні умови правомірності використання спеціальних знань повинні бути розглянуті насамперед з урахуванням вимог засад кримінального процесу. Визначено доцільність та умови участі спеціаліста та експерта в окремих слідчих діях при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку та на підставі цього запропоновано до ст. 223 КПК України додати п. 9 «При провадженні слідчих (розшукових) дій можуть застосовуватися науково-технічні засоби і способи виявлення, фіксації та вилучення слідів кримінального правопорушення і речових доказів. Застосовувати технічні засоби може тільки особа, яка має необхідні для цього уміння і навички. У випадку відсутності у суб'єкта, що проводить досудове розслідування, умінь і навичок застосування техніко-криміналістичних засобів пошуку, виявлення, фіксації і вилучення слідів кримінального правопорушення та інших речових доказів, у слідчих (розшукових) діях, під час провадження яких необхідно застосовувати такі засоби, обов'язково бере участь спеціаліст-криміналіст. Виняток становлять випадки, коли через об'єктивні причини спеціаліст-криміналіст не може брати участь у слідчій (розшуковій) дії».

6. З'ясовано поняття та визначено значення експертизи при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку. Зауважено, що у діючому КПК України не чітко регламентовано форми реалізації стороною захисту права самостійного залучати експерта. Зокрема, не зрозуміло, який документ у такому випадку буде підставою для проведення експертизи – доручення, заява, адвокатський запит чи інший документ, який повинен містити інформацію про особу, яка залучається як експерт, питання, що ставляться експерту, перелік матеріалів (зразків, документів), що надаються для дослідження, попередження про кримінальну відповідальність експерта тощо.

7. Сформульовано особливості та правові засади підготовки, призначення та проведення експертиз при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку. Зазначено, що при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку призначають судово-медичну та

криміналістичні (трасологічна, балістична) експертизи. У процесі розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку наукові, технічні та інші спеціальні знання і навички можна застосовувати у двох основних формах, кожна з яких передбачає залучення спеціалістів, тобто віддзеркалює відповідними способами певний бік дійсності.

8. Використання зарубіжного досвіду та постійні ділові контакти з колегами-експертами із зарубіжних країн є прогресивним чинником для зміцнення матеріально-технічної бази експертного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Застосування міжнародного досвіду та залучення спеціальних знань у процес розслідування сприяють проведенню заходів, спрямованих на продовження розвитку міжнародного співробітництва та підвищення ефективності співпраці України із зарубіжними експертно-криміналістичними підрозділами та інституціями.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лазебний А.М. Генезис інституту використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві / А.М. Лазебний // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2013. – № 4 (63). – С. 182–188.

2. Лазебний А.М. Залучення спеціаліста для проведення окремих слідчих (розшукових) дій / А.М. Лазебний // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2014. – № 2 (65). – С. 187–193.

3. Лазебний А.М. Використання спеціальних знань під час розслідування хуліганства / А.М. Лазебний // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2014. – № 4 (67). – С. 125–132.

4. Лазебний А.М. Підготовка, призначення та проведення експертиз при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку / А.М. Лазебний // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2015. – № 1 (68). – С. 138–143.

5. Лазебний А.М. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень проти громадського порядку та методика їх розслідування / А.М. Лазебний // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон: [б. в.], 2015. – Вип. 5. – Том 4. – С. 58–62 (Серія «Юридичні науки»).

6. Лазебний А.М. Форми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти громадського порядку / А.М. Лазебний // «Jurnalul juridic national: teorie și practică» («Национальный юридический журнал: теория и практика»): научно-практ. прав. изд. – Республика Молдова (Republica Moldova). – 2015. – Iunie. – № 4 (14). – С. 131–134.

7. Лазебний А.М. Зародження та еволюція експертології в кримінальному судочинстві / А.М. Лазебний, П.В. Цимбал // Міжнародний юридичний вісник: зб. наук. пр. Національного університету державної податкової служби України. – 2015. – № 1 (2) 2015. – С. 53–58.

8. Лазебний А.М. Роль експерта-криміналіста у подоланні протидії розслідуванню злочинів / А.М. Лазебний, І.В. Грицюк, Г.П. Власова // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Роль та місце ОВС у розбудові

демократичної правової держави», м. Одеса (Одеський державний університет внутрішніх справ), 23 квітня 2010 р., ч. 2. – Одеса: ОДУВС, 2010. – 352 с. – С. 81–82.

9. Лазебний А.М. Організація роботи експерта та проблеми навантаження на нього / А.М. Лазебний // Криміналістична наука: витoki, сучасність та перспективи: зб. матер. I Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю з дня народження В.К. Лисиченка та 92-річчю з дня народження І.Я. Фрідмана (м. Ірпінь, 23 грудня 2011 р.) – Ірпінь: Міжрегіональна фінансово-юридична академія, 2012. – 275 с. – С. 123–125.

10. Лазебний А.М. Участь фахівців у допитах / А.М. Лазебний // Реформування системи кримінальної юстиції в Україні: кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 10-річчя Ірпінської фінансово-юридичної академії та 80-річчя з дня народження відомого вченого-криміналіста сучасності, доктора юридичних наук, професора Бахіна Володимира Петровича (м. Ірпінь, 16 листопада 2012 р.). – Ірпінь: Ірпінська фінансово-юридична академія, 2012. – 372 с. – С. 86–88.

11. Лазебний А.М. Участь спеціалістів в слідчому експерименті / А.М. Лазебний // Сучасні держава і право: теорія та практика: матер. міжнар. наук.-практ. конф., 07 грудня 2012 / Державна податкова служба України, Національний університет ДПС України, 2012. – 280 с. – С. 204–206.

12. Лазебний А.М. Участь спеціалістів при зовнішньому огляді трупа та слідчому освідуванні / А.М. Лазебний // Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні: тези допов. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 30–31 жовтня 2015 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2015. – С. 133–135.

АНОТАЦІЯ

Лазебний А.М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2016.

У дисертації на основі вивчення законодавства, літературних джерел, результатів узагальнення судово-слідчої практики проведено комплексне і системне дослідження використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку. Охарактеризовано стан розробленості цієї проблеми, визначено поняття та сутність використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку. Досліджено правову регламентацію використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку, основні форми їх використання та умови правомірності. Визначено особливості використання спеціальних знань учасниками кримінального процесу під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку та їх специфіку; досліджено

міжнародний досвід удосконалення та їх застосування.

Ключові слова: спеціальні знання, кримінальні правопорушення проти громадського порядку, судова експертиза, спеціаліст, криміналістичні дослідження, висновок експерта.

АННОТАЦІЯ

Лазебний А.Н. Использование специальных знаний при расследовании уголовного правонарушения против общественного порядка. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Университет государственной фискальной службы Украины, Ирпень, 2016.

В диссертации на основе изучения законодательства, литературных источников, результатов обобщения судебно-следственной практики проведено комплексное и системное исследование использования специальных знаний при расследовании уголовных преступлений против общественного порядка. Охарактеризовано состояние разработанности этой проблемы, определены понятие и сущность использования специальных знаний при расследовании уголовных преступлений против общественного порядка. Исследованы правовая регламентация использования специальных знаний при расследовании уголовных преступлений против общественного порядка, основные формы их использования и условия правомерности. Указаны особенности использования специальных знаний участниками уголовного процесса при проведении отдельных следственных (розыскных) действий при расследовании уголовных преступлений против общественного порядка и их специфика; исследован международный опыт в вопросе совершенствования и их применения.

Акцентируется внимание на том, что проблемы, связанные с исследованием методики расследования уголовных преступлений против общественного порядка, приобретают все большую актуальность. Это обусловлено рядом факторов и условий. Правовой нигилизм, низкий уровень воспитания значительной части населения нашей страны, отсутствие общепринятых моральных установок приводят к росту числа таких уголовных преступлений, как хулиганство, массовые беспорядки, призывы к совершению действий, угрожающих общественному порядку, групповое нарушение общественного порядка.

Общественная опасность таких уголовных преступлений заключается в том, что они посягают на нормальные условия жизни людей в разных сферах общественно полезной деятельности, спокойный отдых и соблюдения правил поведения в жизни и быту. Кроме того, уголовные правонарушения, посягающие на общественный порядок, прежде всего наносят вред гражданам, их здоровью, собственности, окружающей среде.

Дано комплексное определение специальных знаний, в частности, специальные знания – это знания, умения и навыки конкретно определенного лица,

не являющиеся общедоступными и общеизвестными, необходимые для решения конкретных вопросов, входящих в исключительную компетенцию органов предварительного расследования или суда для установления объективной действительности в уголовном производстве, применение которых в основном требует дополнительных устройств и средств

Ключевые слова: специальные знания, уголовные правонарушения против общественного порядка, судебная экспертиза, специалист, криминалистические исследования, заключение эксперта.

SUMMARY

Lazebniy A.M. The using of special knowledge at investigation of criminal offenses against a public order. – Manuscript.

The dissertation for the competition of a scientific degree of Candidate of Science (Law) on a specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operative-investigation activity. – University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin', 2016.

In the dissertation on the basis of studying of the legislation, references, results of synthesis of judicial investigative practice complex and system research of use of special knowledge at investigation of criminal offenses against a public order is conducted. The condition of a readiness of this problem is characterized, the concept and essence of use of special knowledge at investigation of criminal offenses against a public order are defined. Are investigated a legal regulation of use of special knowledge at investigation of criminal offenses against a public order, the main of forms of their use and a condition of legitimacy. It is specified features of use of special knowledge by participants of criminal trial when carrying out separate investigative (search) actions at investigation of criminal offenses against a public order and their specifics; are investigated the international experience in a question of improvement and their application.

Key words: special knowledge, criminal offenses against a public order, judicial expertise, the specialist, criminalistic researches, the expert opinion.

Підписано до друку 29.04.2016 р. Формат 60×84/16.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.

Замов. № _____.

Видруковано в Університеті державної фіскальної служби України.
08201, Київської обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31